

BRASSICACEAE

(Cruciferae)

ชื่อวงศ์ วงศ์ผักกาด

จำนวนและแหล่งที่พบ พืชวงศ์นี้จัดเป็นพืชวงศ์ใหญ่มาก พบประมาณ 375 สกุล 3,200 ชนิด ในจำนวนนี้มีประมาณ 10 สกุล ที่พบทั่วโลก และประมาณ 5 สกุล ที่มีสมาชิกเป็นพืชน้ำส่วนใหญ่พบในเขตหนาว พบขึ้นทั่วไปตั้งแต่พื้นที่ราบต่ำจนถึงบนภูเขา

ลักษณะทั่วไป ต้นมีหลายรูปแบบตั้งแต่เป็นหัวถึงเป็นไรโซมใต้ดิน ส่วนใหญ่เป็นพืชล้มลุกที่มีอายุฤดูเดียวหรือหลายฤดู ต้นมีน้ำยางใส มักมีขนที่ประกอบด้วยเซลล์เดี่ยว ปลายขนแตกเป็นช่อมหรือเป็นรูปดาว ใบเป็นใบเดี่ยวหรือใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับกัน ไม่มีหูใบ เป็นพืชที่มีกลิ่นฉุน (Peppery flavor) พืชน้ำมักจะมียางไหลไปตามดิน มีรากออกตามข้อ

ดอกสมบูรณ์เพศ ออกรวมเป็นช่อแบบแระชม มักไม่มีกลีบรองช่อดอก ดอกประกอบด้วยกลีบเลี้ยง 4 กลีบแยกกัน กลีบมักจะโค้งม้วนไปด้านหลัง มองจากด้านบนดูเป็นรูปกากะบาด โคนกลีบแคบ (Craw sepal) ที่ไม่พบในบางสกุล กลีบดอกไม่แยกกันเรียงสลับกับกลีบเลี้ยง เกสรตัวผู้มักมี 6 อัน (4 อันพบน้อย, **Megercarpaea** พบมี 16 อัน) ที่มักจะมียางสีน้ำตาล 2 อัน ยาว 4 อัน (Tetradynamous) เกสรตัวเมียประกอบด้วยรังไข่ที่ตั้งอยู่เหนือส่วนอื่นของดอก เกิดจากใบดอก 2 ใบ มักมี 2 ห้อง

ผลชนิดแคปซูล ผลแก่แตกเป็น 2 ซีก

ลักษณะประจำวงศ์นี้คือ ดอกมีกลีบเลี้ยง 4 กลีบ กลีบดอก 4 กลีบ เรียงตัวทะแยงมุมกัน มีเกสรตัวผู้ชนิดเทตระไดนามัส (Tetradynamous) มีรังไข่ตั้งอยู่เหนือส่วนอื่นของดอก ไม่มีก้าน ดูเหมือนมี 2 ห้อง ออวุลติดด้านข้างของผนังรังไข่ มีผลชนิดซิลิกิว (Siliqua) เห็นชัด

จัดเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญเพราะหลายชนิดใช้เป็นอาหารประเภทผัก นอกจากนี้ใช้เป็นไม้ประดับ หลายชนิดเป็นวัชพืช สกุลที่ใช้เป็นผักเช่นสกุล **Brassica** ได้แก่ ผักกะหล่ำ ผักคะน้า ผักกาดขาว สกุล **Raphanus** ได้แก่ หัวไชเท้า สกุล **Nasturtium** ได้แก่ ผักกาดนก

การจัดจำแนกสกุลพืชน้ำ (Fassett, 1944)

- 1 Leaves quill-like, in a rosette ..... **Subularia**
- 1 Leaves flat simple or variously divided, scattered on the stem 2
  - 2 Flowers yellow or greenish ..... **Rorippa**
  - 2 Flowers white or purple 3

- 3 Pods only a little longer than broad ..... **Neobeckia**
- 3 Pods several times as long as broad 4
- 4 Pods flattened ..... **Cardamine**
- 4 Pods round in cross section ..... **Nasturtium**

Cardamine E.L.

ชื่อพื้นเมือง Bitter-cress

จำนวนและแหล่งที่พบ พบประมาณ 160 ชนิด กระจายทั่วไป จัดเป็นพืชสำคัญในเขตหนาว ส่วนใหญ่พบตามพื้นที่แฉะ หลายชนิดพบใต้น้ำได้แก่ **C. lyrata** Bunge, **C. prorepens** Fisc. และ **C. variabilis** Phil.

ลักษณะ มักมีต้นตั้งตรง ไม่มีขนหรือมีขนเป็นเส้นเดี่ยว (บางชนิดมีต้นเลื้อยและมีรากออกตามข้อ) ใบออกตามต้น มักมีหลายแบบที่อาจต่างกันแม้แต่ในต้นเดียวกัน ใบบน ๆ มักจะเป็นใบเดี่ยว ใบล่างหยักเป็นพูแบบขนนก

ดอกขนาดใหญ่กว้างประมาณ 3-6 เซนติเมตร กลีบดอกสีขาวหรือสีม่วง (สีเหลืองพบบ้าง)

ผลพอมยาว แบน คูกลีบฝักชนิดซลิควี ที่ชูตั้งขึ้น ผลมีความยาวมากกว่ากว้างอย่างน้อย 3 เท่า ผลแก่แตกเห็นฝักกันห้องม้วนเป็นเกลียวจากฐาน มีเมล็ด 1 แฉว ในแต่ละห้อง

Nasturtium¹ R. Br.

ชื่อพื้นเมือง Watercress

ลักษณะ **Nasturtium** เป็นพืชที่มีต้นเลื้อยไปตามพื้น แตกกิ่งมาก ต้นมักกลวง มีรากออกที่ข้อ

ดอกขนาดเล็กสีขาว ออกเป็นช่อชนิดแพนิกูลแน่น ๆ

ผลเป็นฝักกลมยาว

¹Aston, 1973 ยังไม่แน่ใจว่าควรจะรวมกับสกุล **Rorippa** หรือแยกกัน

การจัดจำแนกชนิดพันธุ์ไม้้ำน้ำ (Aston, 1973)

1 Seeds $\pm$ in 1 row in each cell, with c. 100 honeycomb depressions on each face; fruit mostly 16–27 mm long; stomatal index² of the leaf lower epidermis c. 11% ..**N. microphyllum**³
Boenn ex Reichenb

1 Seeds distinctly in 2 rows in each cell, with c. 25–50 honeycomb depressions on each face; fruit mostly 13–18 mm. long; fruiting capsules and their pedicels somewhat thicker than those of **N. microphyllum**; stomatal index of the leaf lower epidermis c. 18%

..... **N. officinale**⁴ R. Br.

Nasturnium officinale R. Br

ชื่อพ้อง **Rorippa nasturtium-aquaticum** (L.) Hayck

ลักษณะ ต้นพืชกลวง ผอม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1–2 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1 เมตร เลื้อยแผ่กิ่งออกมีรากที่ข้อ จัดเป็นพืชครึ่งบกครึ่งน้ำ มีหลายพรรณต่างกันตรงรูปและขนาดของใบ ใบมีทั้งใบใต้น้ำ ใบลอยน้ำ และใบที่โผล่เหนือน้ำ ใบยาวประมาณ 18 เซนติเมตร เป็นใบประกอบคล้ายขนนก ใบย่อยรูปค้อนข้างกลม ยาว 1 เซนติเมตร จำนวน 1–4 คู่ เรียงตรงข้ามกัน ใบย่อยบนจะมีขนาดใหญ่กว่าใบข้าง ๆ ใบสีเขียวมะนาว เรียงสลับกัน

ดอกออกเป็นช่อแบบแระซึม ดอกสมบูรณ์เพศ ขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลาง 5–6 มิลลิเมตร ประกอบด้วยกลีบเลี้ยงสีเขียว 4 กลีบ ยาว 3 มิลลิเมตร กลีบดอกสีขาว 4 กลีบ ยาว 5–6 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้จำนวน 6 (2 ± 4) อัน รังไข่เดี่ยว

ผลชนิดซลิคิว ยาว 10–18 มิลลิเมตร กว้าง 2–2.5 มิลลิเมตร

Neobeckia

ชื่อพื้นเมือง Lake-cress

ลักษณะ **Neobeckia** ส่วนใหญ่จะมีใบในต้นเดียวกันต่างกัน ใบบน ๆ มักจะเป็นใบเดี่ยวรูปอิลิปติกยาว ๆ ริมใบจักแบบฟันเลื่อยละเอียด ใบล่างแตกเป็นฝอยและเปราะ

ดอกเรียงเป็นช่อชนิดแระซึม ตรงปลายกิ่ง กลีบดอกสีขาว

ผลรูปร่างรูปไข่ ชนิดซลิคิว มี 1 ห้อง

²The stomatal index เป็นอัตราส่วนของจำนวนปากใบต่อจำนวน epidermal initial ทั้งหมด โดยคิดเป็นเปอร์เซ็นต์

³มีชื่อพื้นเมืองว่า One-row Watercress และมีชื่อพ้องว่า **Rorippa microphylla** (Boenn. ex Reichenb) Hyland

⁴มีชื่อพื้นเมืองว่า Water-cress ชื่อพ้องว่า **Rorippa nasturnium-aquaticum** ใช้ทำสลัด

Neobeckia aquatica Britton

ชื่อพ้อง **Radicula aquatica, Rorippa amphibian** (L.) Bess

ลักษณะ พืชชนิดนี้มักจะมีต้นแผ่ลงในน้ำ โผล่ให้เห็นแต่ส่วนยอด ใบมีหลายรูปแม้แต่ในต้นเดียวกัน ใบเหนือน้ำจะจกน้อยกว่าใบใต้น้ำ ใบใต้น้ำมักมีลักษณะเป็นฝอย มีผลคล้ายลูกตั้ง

Rorippa⁵ Scop.

จำนวนและแหล่งที่พบ พบประมาณ 70 ชนิด และมีประมาณ 4 ชนิด ที่เป็นพืชน้ำ พบกระจายทั่วโลก มักชอบน้ำชนิดยูทรอฟิก

ลักษณะ พืชสกุลนี้ที่เป็นพืชน้ำจะมีต้นขนาดเล็ก อายุฤดูเดียวหรือหลายฤดู พบตามริมฝั่งน้ำหรือในน้ำตื้น ๆ ต้นเรียบหรือมีขน ต้นตั้งตรงหรือเลื้อยแผ่ไป ใบออกตามต้น เป็นใบเดี่ยวหรือใบประกอบแบบขนนก บางทีใบจะแตกเป็นสัน ใบบนและใบล่างจะมีรูปร่างต่างกัน ใบบนเป็นใบเดี่ยว เว้าแบบขนนก หลายขนาด หรือจกเป็นพินหลาย ๆ จก ใบล่างเว้าเป็นพูหรือหยักลึกจนบางที่เปลี่ยนเป็นใบประกอบคล้ายขนนก

ดอกขนาดเล็ก สมบูรณ์เพศหรือแยกเพศ ออกรวมเป็นช่อเล็ก ๆ แต่ละดอกประกอบด้วยกลีบรวม 4 กลีบ แยกกัน สีขาว น้ำเงินซีด ๆ หรือสีเหลือง เกสรตัวผู้มี 6 อัน เกสรตัวเมียเกิดจากใบดอก 2 ใบติดกัน รังไข่ตั้งอยู่เหนือส่วนอื่นของดอก

ผลเป็นฝัก รูปร่างอเวดหรือขี้ดยาว ผลแก่แตกตามขวาง

ส่วนใหญ่จะมีต้นตั้งตรง แต่ **R. sylvestris** มีต้นทอดนอนกับพื้น **R. aquatica** และ **R. amphibia** มีใบใต้น้ำแตกเป็นเส้นละเอียด **R. dubia** พบในที่แฉะมีดอกเป็นช่อสีขาว พวก **R. nasturtium-aquaticum** และ **R. microphylla** รวมทั้งลูกผสมของทั้ง 2 ชนิดนี้ถูกเรียกว่า Watercress

Subularia L.

ชื่อพื้นเมือง Awl-wort

จำนวนและแหล่งที่พบ พืชสกุลนี้ที่เป็นพืชน้ำพบ 2 ชนิดคือ **S. aquatica** L. พบแถวอเมริกาเหนือ ยุโรปตอนเหนือ และเอเชียตอนกลาง มีใบรูปเหล็กหมาด และ **S. monticola** A. Br. ex

⁵ชื่อตั้งโดย Scoparius, 1760 โดยไม่ทราบแน่ชัดว่ามาจากคำใด Cook, 1974 ได้รวมไว้เป็นสกุลเดียวกับ **Nasturtium** R. Br., **Neobeckia** Greene และ **Armoracea aquatica** (Eat.) Wiegand ดังนั้นในการจัดจำแนกของ Cook พืชน้ำจึงมี 3 สกุลเท่านั้นคือ **Subularia**, **Cardamine** และ **Rorippa**

Schweing. มีใบรูปแคบยาว ที่ปลายใบเรียวแหลมตั้งแต่กลางใบขึ้นไป มักพบขึ้นในพื้นที่สูง พืช
ทั้ง 2 ชนิดที่กล่าวมักพบใต้น้ำในทะเลสาบ จัดเป็นพืชท้องถิ่น

ลักษณะ เป็นพืชล้มลุกอายุฤดูเดียว ต้นจะลดขนาดลงมาเป็นคล้ายกอรีม แตกกิ่งเป็นพุ่ม
ขนาดเล็ก ต้นไม่มีขนมีใบจำนวนมากเรียงตัวเป็นกระจุกรอบโคนต้นใบยาว 1-7 เซนติเมตร
ปลายใบแหลม

ดอกขนาดเล็กออกเป็นช่อ ช่อละ 2-12 ดอก ดอกที่อยู่ใต้น้ำจะมีขนาดเล็ก ไม่บาน
และผสมในดอกเดียวกัน (Cleistogamous) กลีบเลี้ยงตั้งตรงขนาดยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร
กลีบดอกยาวกว่าเล็กน้อย สีขาว บางที่ไม่มีกลีบดอก รังไข่มีเนื้อเยื่อนิ่ม ๆ วงรอบ

ผลชนิดแคปซูล รูปร่างอีลิปติกแคบ ๆ ถึงรูปอวคดกลับกว้าง ๆ

พบตามขอบสระ ลำธาร หรือในน้ำตื้น มักพบขึ้นบนพื้นที่ที่มีสภาพไม่ดี

CABOMBACEAE

ชื่อวงศ์ วงศ์บัวสาหร่าย

จำนวน พบ 2 สกุลคือ **Brasenia**¹ และ **Cabomba**

ลักษณะทั่วไป พืชน้ำจืดนี้มีอายุหลายฤดู มีลำต้นเป็นเหง้าใต้ดิน และมีต้นตั้งตรงหรือทอดเลื้อยออกมา มีรากฝอยออกที่ข้อ ใบลอยน้ำรูปร่างคล้ายโล่รี เรียงสลับกัน เส้นใบเรียงคล้ายพัดคลี่ ก้านใบติดที่ตัวใบ ใบใต้น้ำจะแตกเป็นฝอยคล้ายพัด เรียงตัวตรงข้ามกันและตั้งฉากกันเป็นคู่ๆ หรือเรียงรอบข้อ ข้อละประมาณ 3 ใบ ก้านใบยาวประมาณ 0.5 เซนติเมตร

ดอกเดี่ยว สมบูรณ์ สมบูรณ์เพศ แทงออกมาจากข้อใบหรือกิ่ง ดอกประกอบด้วยกลีบเลี้ยง 3-4 กลีบ กลีบดอกจำนวนเท่ากัน สีขาว สีเหลืองหรือสีม่วง เกสรตัวผู้จำนวน 3-36 อัน เกสรตัวเมียเกิดจากใบดอกจำนวน 1-18 ใบ รังไข่ตั้งอยู่เหนือส่วนอื่นของดอก ออูลจำนวน 1-3 เม็ด ผลแก่แล้วไม่แตก มีเมล็ดจำนวน 1-3 เม็ด

การจัดจำแนกสกุลพืชน้ำ (Cook, 1974)

- 1 Dissected leaves present on submerged stems ..... **Cabomba**
- 1 Dissected leaves absent (all leaves peltate) ..... **Brasenia**

Brasenia Schreb.

ชื่อพื้นเมือง Water-shield

จำนวนและแหล่งที่พบ พบเพียงชนิดเดียวคือ **B. schreberi** Gmel. (**B. purpurea** Casp., **B. peltata** Pursh) พบขึ้นตามสระน้ำ แม่น้ำ ลำธารที่มีน้ำไหลช้า ๆ เป็นพืชที่ไม่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเลย

ลักษณะ เป็นพืชล้มลุกที่เจริญใต้น้ำ มีต้นเป็นแท่งใต้ดิน แตกต้นบนดิน มีสีออกแดงแผ่ไปตามพื้นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ต้นและใบใต้น้ำปกคลุมด้วยเมือกหนา โดยเฉพาะส่วนที่ยังอ่อนอยู่ ใบลอยน้ำแบน มีเมือกใต้ใบ ก้านใบยาวติดตรงกลางใบ ขูใบขึ้นเหนือผิวน้ำ (ใบแรกที่งอกออกจากเมล็ดอยู่ใต้น้ำ) ใบเรียงสลับกัน รูปขอบเวด ขนาดยาวประมาณ 3.5 เซนติเมตร กว้าง 2.5 เซนติเมตร ผิวใบด้านบนสีมะกอกเข้ม ๆ ริมใบและด้านล่างสีออกแดง ขอบใบเรียบริมใบยกขึ้นเล็กน้อย

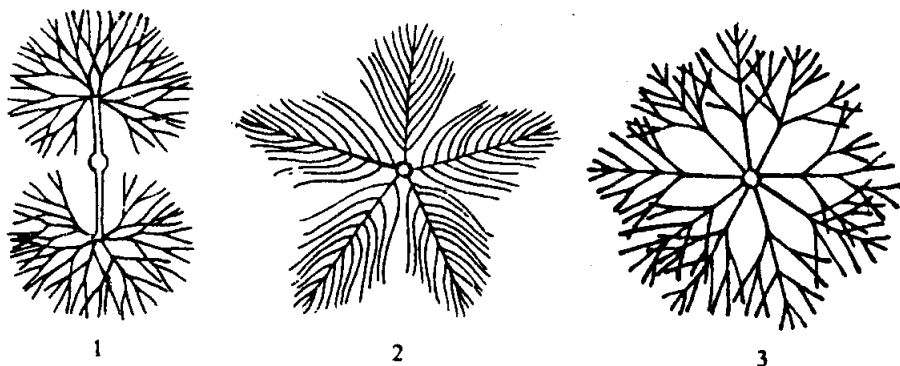
¹ **Brasenia** มักจะถูกจัดไว้ในวงศ์ Nymphaeaceae แต่เนื่องจากมีรังไข่แยกกัน (Free carpels) จึงถูกแยกออกจากวงศ์ดังกล่าว (Aston, 1973)

ดอกเดี่ยว ขนาดเล็ก ลักษณะคล้ายดอกบัวหลวง (Lotus-like) ขนาดกว้างประมาณ 2-2.5 เซนติเมตร ก้านดอกยาว กลีบเลี้ยงแคบคล้ายเส้นด้าย สีแดงเข้ม สีดำ หรือสีม่วงแดง กลีบดอกและกลีบเลี้ยงคล้ายกัน จำนวน 3-4 กลีบ แยกกันตรงความยาว กลีบดอกยาวประมาณ 1.8 เซนติเมตร สีออกม่วง เกสรตัวผู้จำนวน 18-36 อัน มีก้านเกสรยาวถึง 1 เซนติเมตร รังไข่เกิดจาก 4-18 ใบดอก รูปอวอยคยาว ๆ มักมีออวูล 2 เม็ด บางทีพบดอกบานใต้น้ำ

ผลยาว 6-8 มิลลิเมตร แก่แล้วไม่แตก ปลาย 2 ข้างพองออกตามยาวมีเมล็ด 1-2 เมล็ด

พืชชนิดนี้เป็นพืชน้ำที่พบกระจายกว้างขวาง ตั้งแต่ระดับน้ำตื้นน้ำลึกถึง 2 เมตร มักพบขึ้นรวมกับพืชน้ำอื่น ๆ ต้นจะมีเมือกคลุมลื่นมากจนยากที่จะจับด้วยมือ ขึ้นได้ดีในน้ำอ่อน (DH. 3-6) ต้องการแสงค่อนข้างมาก ดอกจะชูขึ้นเหนือน้ำ 2 ครั้ง ครั้งแรกจะชูขึ้นมาบานหลายชั่วโมงในเวลาเช้า มีการถ่ายละอองเกสร ระยะนี้จะสังเกตเห็นดอกมีก้านเกสรตัวผู้สั้น อับเกสรจะอยู่ต่ำกว่ายอดเกสรตัวเมีย และปกคลุมด้วยกลีบรวม หลังจากถ่ายละอองเกสรแล้ว ดอกจะถูกดึงลงใต้น้ำ วันต่อมาดอกจะชูขึ้นมาเหนือน้ำอีกครั้งหนึ่ง อับเกสรตัวผู้จะมีก้านยาวชูขึ้นมาเหนือเกสรตัวเมีย แล้วดอกจะถอยลงอีกครั้งหนึ่ง เกิดผลและสุกใต้น้ำ

บางที่มักจะสับสนกับสกุล **Potamogeton** เมื่อมองดูไกล ๆ แต่ **Brasenia** มีใบรูปไตที่ต่างกับ **Potamogeton** มาก นอกจากนี้ยังดูคล้ายสาหร่าย **Hydrocotyle verticillata** ที่มีก้านใบติดบนตัวใบ พืชชนิดนี้อาจพบในน้ำตื้น แต่มีใบค่อนข้างกลมและมีรอยเจาะเล็กน้อย ตรงระหว่างขอบใบโดยรอบ มีต้นบางกว่า ต้นไม่มีเมือก มีสีเขียวมากกว่าที่จะออกสีแดง และโผล่เหนือน้ำมากกว่าที่จะลอยน้ำ จึงไม่สับสนกันมากนัก นอกจากนี้ยังมีจุดที่ต่างกันอีกจุดหนึ่งคือก้านใบจะติดตรงกลางใบ

ภาพที่ 40 แสดงการเรียงตัวของใบพืช (1) การเรียงตัวแบบตรงข้ามและตั้งฉากกันเป็นคู่ของใบพืชสกุล **Cabomba** ที่มีใบเป็นใบประกอบแยกย่อยหลายชั้น (2) การเรียงตัวรอบข้อของสกุล **Myriophyllum** ที่เป็นใบประกอบแบบขนนก (3) การเรียงตัวรอบข้อของสกุล **Limnophila** ที่มีใบเป็นใบประกอบแยกย่อยหลายชั้น

Cabomba

ชื่อวงศ์ บัวสาหร่าย

จำนวนและแหล่งที่พบ พบประมาณ 7 ชนิด มักพบในเขตอบอุ่น และเขตกึ่งหนาวของโลกใหม่

ลักษณะ บัวสาหร่ายจัดเป็นพืชน้ำที่แท้จริง ต้นอยู่ใต้น้ำประกอบด้วยก้านยาวๆ ตั้งตรง ขึ้นมาจากพื้นน้ำตื้นๆ ไม่แข็งแรง ใบมี 2 แบบ คือ ใบใต้น้ำที่แตกเป็นฝอยแบบพัด เรียงตัวตรงข้ามกันหรือเรียงตัวรอบข้อ และใบลอยน้ำ (ถ้ามี) จะมีก้านใบติดบนตัวใบ ทั้งปลายใบและตัวใบแหลม หรือมีหลายใบแคบและแตกเป็นช่อ

ดอกประกอบด้วยกลีบเลี้ยง 3-6 กลีบ กลีบดอก 3 กลีบ สีขาว สีเหลือง หรือสีม่วง โคนกลีบมักแคบลงและมีติ่ง (Claws) ออกมา เกสรตัวผู้จำนวน 3-6 อัน รังไข่เกิดจาก 2-4 ใบดอก มีอวุลรูปร่างยืดยาวจำนวน 3 เม็ด

มักพบในสระน้ำหรือริมลำธาร หลายชนิดมีสีสวยงามและใช้ปลูกเป็นไม้ประดับ

Cabomba aquatica Aubl.

ชื่อพ้อง *Villarsia aquatica Willd.*

ชื่อพื้นเมือง สาหร่ายคาบอมบ้า Fanwort

ลักษณะ พืชใต้น้ำที่มีต้นพอม ยาว อาจยาวถึง 2 เมตร แตกกิ่งจำนวนมาก ใบใต้น้ำรูปกลม เรียงตรงข้ามกัน ตัวใบแตกเป็นฝอยสีเขียว ใบยาวประมาณ 4-5 เซนติเมตร กว้าง 4-7 เซนติเมตร การแตกของใบจะแตกที่ฐานใบเป็น 5 แฉก แต่ละแฉกจะแตกออกอีก 4-5 ชั้น ทำให้เกิดเป็นฝอยค่อนข้างละเอียดประมาณ 80-150 เส้น ก้านใบยาว 2-4 เซนติเมตร ใบที่อยู่ใต้น้ำมักจะรวมเป็นกระจุก ส่วนใบลอยน้ำรูปร่างเกือบกลมจะแลเห็นเมื่อมีดอก ดอกประกอบด้วยกลีบดอกสีเหลืองสด ด้านนอกสีเขียวเรียงเป็นสัดส่วนของ 3 เกสรตัวผู้จำนวน 6 อัน รังไข่มี 3 ห้อง

ขึ้นได้ดีในน้ำที่มี pH 6.5-7.0 มีความกระด้างต่ำกว่า 6 DH.

Cabomba caroliniana Gray

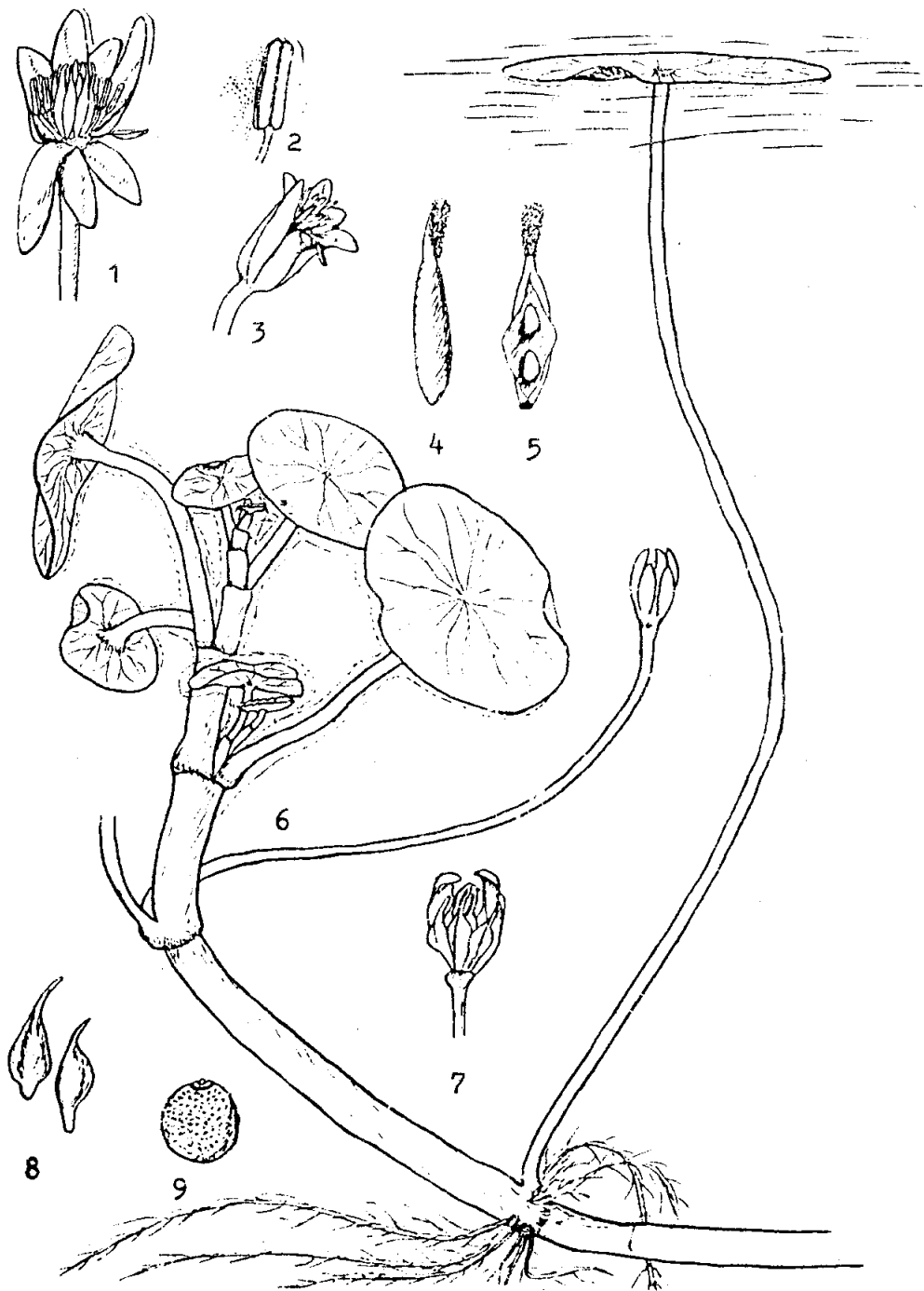
ชื่อพื้นเมือง สาหร่ายบัว บัวสาหร่าย Fanwort

ลักษณะ ต้นมีลักษณะเป็นก้านพอมๆ มีเมือกเป็นสารพวกเจลาติน ใบมี 2 แบบคือ ใบใต้น้ำแตกเป็นฝอยคล้ายพัด เรียงตัวตรงข้ามกันหรือเรียงเป็นวงรอบข้อ ใบลอยน้ำมีน้อย เรียงตัวสลับกัน รูปร่างออบลองหรืออเวด ขอบใบเรียบ ก้านใบติดที่ตัวใบ

ดอกขนาดเล็ก กว้าง 12–20 มิลลิเมตร ออกที่โคนใบลอยน้ำบน ๆ ประกอบด้วย กลีบเลี้ยง 3 กลีบ กลีบดอก 6 กลีบ สีขาวหรือสีครีม อาจมีสีชมพูปนและมีจุดเล็ก ๆ สีเหลือง ที่โคนกลีบ รังไข่เกิดจาก 3 ใบดอก

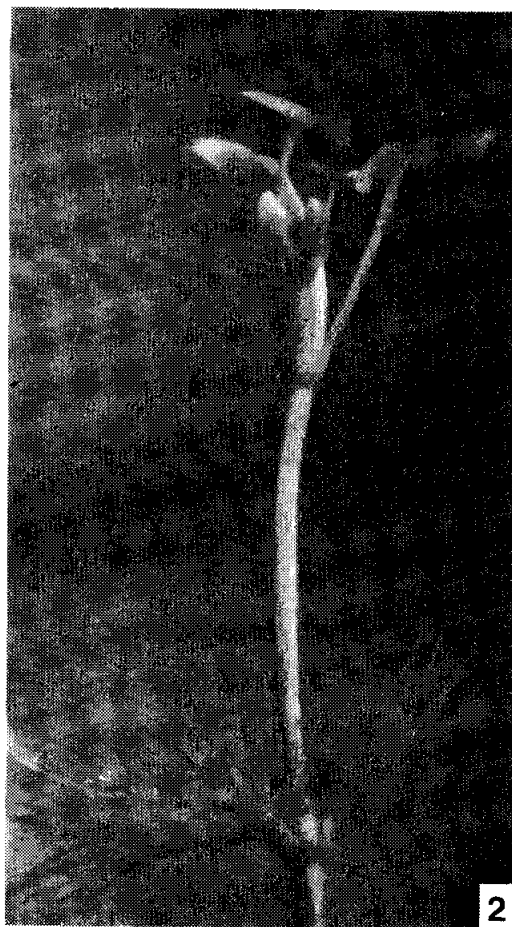
C. caroliniana var. **paucipartita** Gray มีต้นสีออกแดง ใบและดอกมีสีแดงเรื่อ มีใบ 20–60 ใบ ใบแตกเป็นเส้น

ภาพที่ 41 *Brasenia schreberi* แสดง (1) ดอกที่ชูเหนือน้ำครั้งแรก ดิ่งกลีบลง 3 กลีบ และทั้งอับเกสร บางอันเพื่อให้เห็นอับเกสรตัวผู้ที่ถูกกลีบดอกหุ้มอยู่ และติดอยู่ต่ำกว่าเกสรตัวเมีย $\times 1$ (2) การ แตกของอับเกสร $\times 3$ (3) ดอกที่ชูขึ้นมาเหนือน้ำครั้งที่ 2 แลเห็นอับเกสรชูเหนือยอดเกสรตัวเมีย และกลีบรวม $\times 1$ (4) รังไข่ด้านข้างมองเห็นยอดเกสร $\times 3$ (5) รังไข่ด้านหน้าเปิดให้เห็น ออวูล 2 เม็ด $\times 3$ (6) ต้นพืช (7) ผล-ดิ่งกลีบรวมบางกลีบออก (8) ผลสุกแต่ละผลมี 1 เมล็ด (9) เมล็ด $\times 4$

1

2

ภาพที่ 42 บัวสาหร่าย (*Cabomba caroliniana* Gray) แสดง (1) ต้นและช่อดอกมีใบเหนือน้ำแผ่แบน (2) ใบใต้น้ำเรียงตัวตรงข้ามกัน

CERATOPHYLLACEAE

ชื่อวงศ์ วงศ์สาหร่ายพวงชะโด

จำนวนและแหล่งที่พบ พบสกุลเดียวคือ *Ceratophyllum* ที่มีจำนวนชนิดไม่แน่นอน เนื่องจากมีความแปรผันมาก ยกในการจัดจำแนก ส่วนใหญ่พบ *C. demersum* L. และ *C. submersum* L. พบทั่วโลกนอกจากในเขตหนาวเย็น นอกจากนั้นพบเป็นที่และแยกจากกัน โดยลักษณะของผล มีกว่า 30 ชนิด ที่ถูกบรรยายแต่ไม่หนี 2 ชนิดนี้ ทุกชนิดอยู่ใต้น้ำ

ลักษณะทั่วไป สาหร่ายพวงชะโดเป็นพืชน้ำจืดขนาดเล็ก ลอยได้ผิวน้ำ ต้นผอมยาว แตกกิ่งจำนวนมาก รากพบในระยะที่เป็นต้นอ่อนเมื่อต้นแก่แล้วไม่มีราก ใบเรียงรอบข้อ ตัวใบแตกเป็นเส้นที่ตรงปลายริมด้านหนึ่งจักคล้ายฟันเลื่อย อีกด้านหนึ่งเรียบปล้องตรงใกล้ปลายยอดจะสั้นลงทำให้เป็นใบเรียงเป็นกระจุกแน่น

ดอกเดี่ยว ขนาดเล็ก เกิดบนกิ่งสั้น ๆ ที่มุมโคนใบหรือไม่มีก้านดอก ดอกแยกเพศ แต่อยู่ในต้นเดียวกัน ไม่สมดุผล ประกอบด้วยกลีบรวมแคบ ๆ จำนวน 6-12 กลีบเรียงเป็นวง ดอกตัวผู้ประกอบด้วยเกสรตัวผู้จำนวน 20-30 อัน ดอกตัวเมียประกอบด้วยรังไข่ที่ตั้งอยู่เหนือส่วนอื่นของดอก มี 1 ห้อง คอเกสรงอน มีออวูล 1 เม็ด

ผลชนิด อะชิน ขนาดเล็ก รูปร่างรูปไข่ หรือรูปอิลิปติก ที่อาจมีหนาม มีสีออกดำ

***Ceratophyllum demersum* L.**

ชื่อพื้นเมือง สาหร่ายพวงชะโด Coontail, Hornwort

ลักษณะ สาหร่ายพวงชะโดจัดเป็นพืชน้ำจืดที่มีอายุหลายฤดู มีต้นผอม ยาว แตกกิ่งก้านมาก จนดูเป็นกลุ่มใหญ่อยู่ใต้น้ำ ไม่มีราก

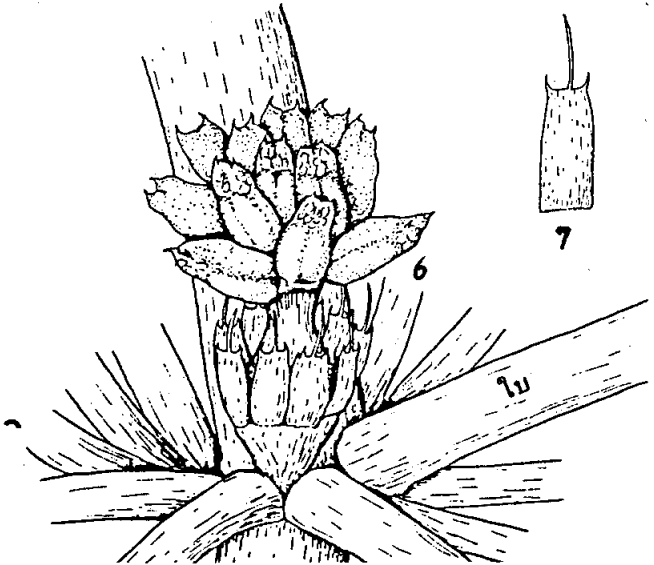
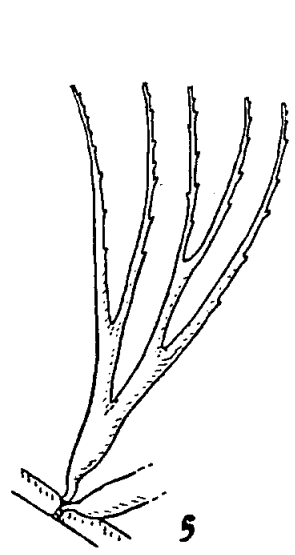
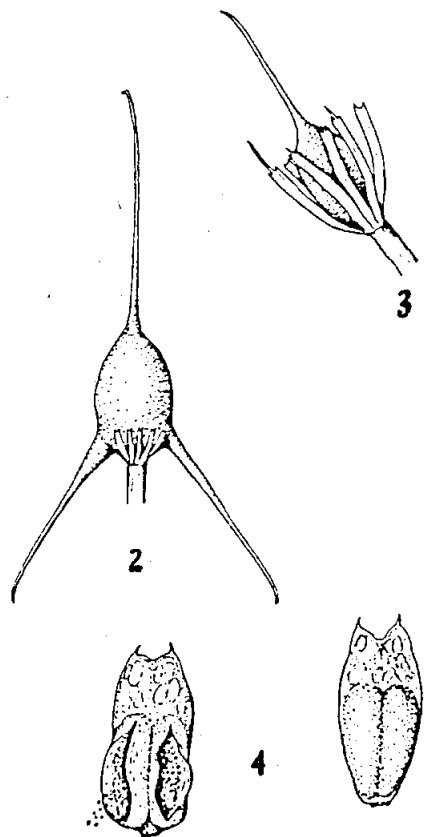
ใบเรียงรอบข้อจำนวนข้อละประมาณ 7-12 ใบ กระจายแผ่อยู่ใต้น้ำ ใบมีลักษณะเป็นเส้นยาวคล้ายเส้นด้าย สีเขียวเข้ม ปลายใบแตกเป็นช่อ 1-2 ชั้น (อาจพบ 4 ชั้น) ทำให้เห็นตรงปลายมี 2-4 แฉก ใบยาว 1.5-4.0 เซนติเมตร ขอบใบจักแบบฟันเลื่อย ปลายใบแหลมมีความผันแปรมากในเรื่องความยาวและความหนาแน่นของใบ

ดอกเดี่ยวขนาดเล็ก แยกเพศแต่เกิดอยู่ในต้นเดียวกัน สีออกเขียว ไม่มีก้านดอก ออกที่มุมโคนก้านดอก ไม่มีส่วนที่จะจัดว่าเป็นกลีบแต่มีลักษณะเป็นเส้นจำนวน 9-15 เส้น เรียงต่อกันขนาดยาว 1-2 เซนติเมตร ตรงปลายจักเป็นเส้นเล็ก ๆ ดอกตัวผู้ประกอบด้วยเกสรตัวผู้จำนวน 8-24 อัน ติดบนก้านเดียวกันภายในวงของกลีบ เกสรตัวผู้แต่ละอันยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร อับเกสรสีขาวมี 2 ห้อง แก่แล้วแตกตามยาว ดอกตัวเมียประกอบด้วยรังไข่ที่อยู่เหนือส่วนอื่นของดอก มี 1 ห้อง มีออวูล 1 เม็ด

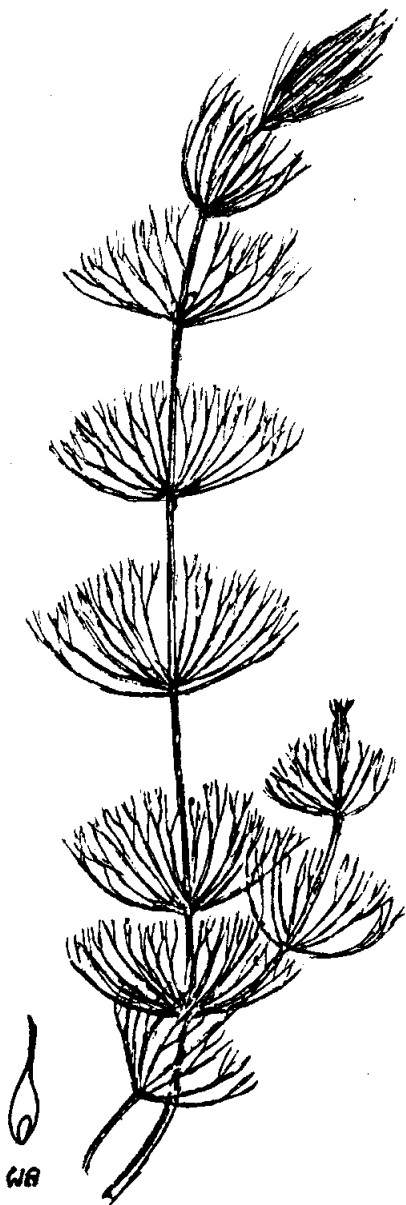
ผลชนิดอะซึน รูปร่างรูปไข่สีดำ มีหนามยื่นออกไป 2 อัน ที่ฐาน

มักพบขึ้นรวมอยู่กับพืชน้ำอื่น ๆ เป็นอุปสรรคต่อการตกปลาและการพักผ่อน เป็นที่อาศัยที่เหมาะสมของลูกยาง พืชชนิดนี้มักจะสับสนกับสาหร่ายอีกชนิดหนึ่งคือ **C. submersum** L. เป็นชนิดที่ไม่พบบ่อยนัก แยกจากกันได้โดยดูจากการที่ปลายใบแตกเป็นช่อกี่ชั้น ก็คือ **C. demersum** แตก 1-2 ชั้น ส่วน **C. submersum** แตก 3-4 ชั้น ทำให้เห็นปลายใบแตกเป็น 5-8 แฉก นอกจากนี้ **C. submersum** จะมีต้นผอมและบอบบางกว่า ใบอ่อนและสีเขียวสดกว่า ผลมีหนามตรงปลายเพียง 1 อันสั้น ๆ สั้นกว่าความยาวของผลหรือไม่มีพบแถวยุโรป อาฟริกาเหนือถึงมาเลเซีย

C. echinatum Gray พบแถวตะวันออกเฉียงเหนือของอเมริกา มีริมใบจักตรงต้นอ่อนก็สร้างใบที่สมบูรณ์แล้ว เหมาะที่จะปลูกในตู้ปลา

ภาพที่ 43 สาหร่ายพวงขาด (*Ceratophyllum demersum*) แสดง (1) ต้น (2) ผล x4 (3) ดอกตัวเมีย x9 (4) อับเกสรตัวผู้ x12 (5) ใบที่แตกเป็นง่าม x 3 (6) ดอกตัวผู้เกิดที่โคนใบ x8 (7) ส่วนของ ใบประดับที่เรียงเป็นวง x12

ภาพที่ 44 *Ceratophyllum submersum* L.

CHENOPODIACEAE

ชื่อวงศ์ วงศ์ชะคราม

จำนวน พบประมาณ 102 สกุล 1,400 ชนิด

ลักษณะทั่วไป เป็นพืชน้ำเค็ม ชอบน้ำกร่อย พบขึ้นในดินเลนชายฝั่งทะเล เป็นพืชล้มลุกหรือเป็นไม้พุ่ม มีอายุฤดูเดียวหรือหลายฤดู มีต้นอวบน้ำใบเดี่ยว เรียงตัวสลับกัน มีบางที่ใบเรียงตัวตรงข้ามกัน (พบใน **Salicornia, Nitrophila**) ใบอวบน้ำ บางชนิดเปลี่ยนไปเป็นใบเกล็ด ไม่มีหูใบ

ดอกออกเดี่ยวหรือรวมเป็นช่อแบบสไปค แรชัมหรือแพนิกูล ดอกขนาดเล็กมาก สมบูรณ์เพศหรือแยกเพศ มีกลีบรวม 3-5 กลีบสีเขียว เกสรตัวผู้ 5 อัน เรียงตรงข้ามกับกลีบรวม เกสรตัวเมีย 1 อัน ปลายเกสรแตกเป็น 2-3 แฉก รังไข่ตั้งอยู่เหนือส่วนอื่นของดอกมี 1 ห้อง มีกาบเล็ก ๆ หุ้มดอก

ผลมีกลีบเลี้ยงหุ้ม

Salicornia

ชื่อพื้นเมือง Glasswort, Marsh samphire

ลักษณะ เป็นพืชล้มลุกที่มีต้นเลื้อยแผ่ไปตามดิน ชูยอดตั้งขึ้นเป็นพุ่ม โคนต้นมีลักษณะแบบพืชขึ้นต้น ก็มีเนื้อไม้แข็ง ใบเรียงตรงข้ามกันแต่ลดขนาดลงจนเป็นเกล็ดหรือตุ่ม บางทีเห็นยื่นออกมาเป็นขอบตรงบริเวณข้อ

ดอกขนาดเล็กออกตรงมุมโคนใบหรือตรงปลายยอด รวมกันเป็นช่อแบบสไปค

พบมากตามชายทะเลบริเวณปากแม่น้ำ อยู่รวมกันเป็นกลุ่มตามโคลนริมฝั่ง จัดเป็นพืชน้ำเค็ม (Halophyte)

Sueda

ลักษณะ พืชสกุลนี้จะมีต้นอวบน้ำ ขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านมากทำให้เห็นต้นเป็นพุ่มมีร่องตามแนวแกน ใบอวบน้ำกลมหรือเกือบกลม แคบ ยาวไม่เกิน 4 เซนติเมตร ใบเรียงตรงข้ามกันหรือเรียงสลับกัน

ดอกขนาดเล็ก แยกเพศ มีใบประดับเล็ก ๆ หุ้ม ดอกประกอบด้วยกลีบรวม 3-5 กลีบ สีเขียวอ่อนและค่อย ๆ เปลี่ยนไปเป็นสีเหลืองและสีออกแดงเมื่อดอกแก่ขึ้น ดอกตัวผู้มีเกสรตัวผู้ 5 อัน ดอกตัวเมียมีรังไข่รูปวงกลมตั้งอยู่เหนือส่วนอื่นของดอก

ผลขนาดเล็กมีกลีบเลี้ยงหุ้ม
เป็นพืชที่ขึ้นในบริเวณดินเลนที่น้ำเค็มขึ้นถึง

Sueda maritima Dument

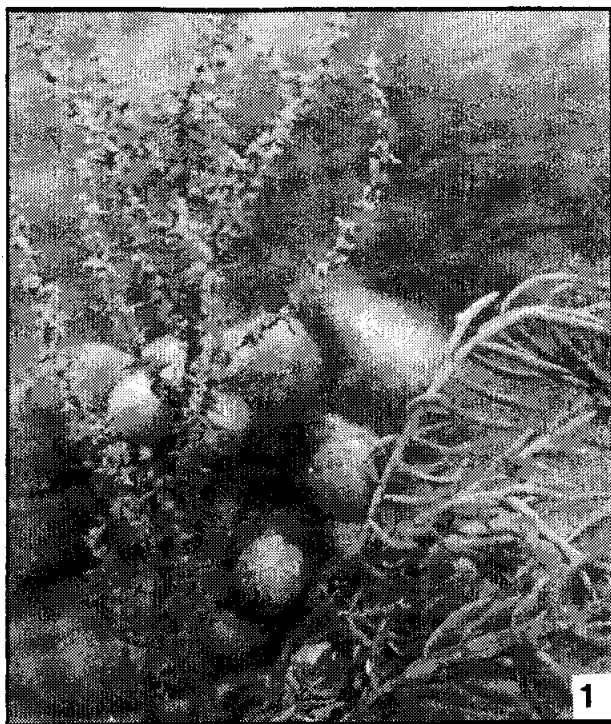
ชื่อพื้นเมือง ชะคราม

ลักษณะ ชะครามเป็นพืชที่ขึ้นในน้ำกร่อยหรือบริเวณที่มีน้ำเค็มขัง มีต้นขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านเป็นพุ่ม กิ่งและใบอวบน้ำ ใบเดี่ยวรูปทรงกระบอกแคบๆ เกือบกลม หรือเปลี่ยนเป็นใบเกล็ด ใบเรียงสลับกัน เรียงค่อนข้างถี่ ทำให้ดูเป็นพุ่มหนา ใบบนๆ มักมีสีออกแดง

ดอกเดี่ยว หรือหลายดอกออกรวมอยู่บนแกนเดียวกันดูคล้ายเป็นช่อดอก ดอกประกอบด้วยกลีบเลี้ยงสีเขียว หนาไม่ร่วงง่าย กลีบดอก 5 กลีบ สีเขียว เขียวอมม่วง หรือสีชมพู กลีบแยกกันหรือติดกันมีนวลคลุม เกสรตัวผู้ 5 อัน แยกกันหรือติดกันเป็นหลอดที่โคน รังไข่ตั้งอยู่เหนือส่วนอื่นของดอก

ผลชนิดนี้

นอกจากนี้พบ **Sueda depressa** และ **S. torreyana** ที่ขึ้นอยู่ลึกเข้ามาในดินที่เค็มหรือดินกร่อย

ภาพที่ 45 ชะคราม (*Sueda maritima* Dument) แสดง (1) ช่อดอกและใบ (2) ต้น ขึ้นอยู่ในพื้นดินทราย เนื้อแนวต้นแสม (เห็นรากอากาศ) และต้นปรงทะเล (ขวา)

CONVOLVULACEAE

(Cusculaceae)

ชื่อวงศ์ วงศ์ผักนึ่ง

จำนวนและแหล่งที่พบ พบประมาณ 55 สกุล 1,650 ชนิด ทั่วโลก แต่พบมากในเขตร้อน
สกุล *Ipomoea* เท่านั้นที่มีสมาชิกเป็นพืชน้ำ

ลักษณะทั่วไป พันธุ์ไม้ในวงศ์นี้ส่วนใหญ่เป็นพืชล้มลุกที่มีต้นตั้งตรงหรือทอดนอน
ไปกับพื้น มักจะมียางขาวคล้ายน้ำนม มีใบรูปเกือบกลมหรือคล้ายห้วขน โคนใบหยักเป็นพู
ขอบใบเรียบ ใบเรียงสลับกัน ไม่มีหูใบ

ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นช่อแบบไซม์ หรือแบบแระซึม ดอกออกที่มุมโคนกิ่งหรือ
ปลายกิ่ง ขนาดใหญ่เห็นเด่น ดอกสมบูรณ์เพศ ประกอบด้วยใบประดับ 5 ใบ อาจพบ
มี 4 ใบ หรือเป็นส่วนหนึ่งของ 4 กลีบเลี้ยงติดกันที่โคนกลีบปลายเว้าเป็นพูลึก 5 พู ทนทาน
กลีบดอกติดกันเป็นกรวยหรือรูประฆัง ปลายกรวยแผ่ออกสั้นๆ หรือหยักเป็นพูลึก เกสร
ตัวผู้จำนวน 5 อันเรียงสลับกับพูของกลีบดอกและติดบนกลีบดอก อับเรณูรูปออบลองแตง
ตามยาว รังไข่ติดเหนือส่วนอื่นของดอกที่มักจะหุ้มด้วยแผ่นลักษณะเป็นวง (Annular disc) ใบ
ดอกที่มาประกอบเป็นรังไข่จะติดกันเป็น 1-2 ห้อง อาจพบมี 4 ห้อง แต่ละห้องมีออวูล
2 เม็ด คอเกสรตัวเมียยาว มีจำนวน 1 อัน อาจพบมี 2 อัน ยอดเกสรมักแผ่คล้ายโล่ห์ หรือ
แยกเป็น 2 พู

ผลแก่แห้งและแตกเป็น 2-4 ซีกตามแนวตั้ง เท่ากันหรือไม่เท่ากัน หรือแตกตาม
ขวาง บางชนิดผลแก่ไม่แตก (Drupaceous) มีเมล็ด 1-6 เมล็ด

พืชวงศ์นี้มีลักษณะคล้ายวงศ์ Apocyanaceae แต่วงศ์นี้มีใบเรียงสลับและปลาย
ดอกแยกเป็นกลีบ

Ipomoea L.

จำนวนและแหล่งที่พบ พบประมาณ 500 ชนิด กระจายกว้างขวางในเขตร้อนและเขต
อบอุ่น

ลักษณะ เป็นพันธุ์ไม้ล้มลุกที่มีลำต้นเลื้อยพันหรือทอดไปตามพื้น ใบเรียบ โคนใบเว้า
เป็นพู หรือแยกออก (Divided)

ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นช่อแบบไซม์ ออกที่มุมโคนใบหรือกิ่ง กลีบดอกมักจะติด
กันเป็นรูประฆัง ปลายบานออกและพับซ้อนกัน (Plicate) เห็นเป็น 5 พู เว้าเข้าในเล็กน้อย

เกสรตัวผู้รวมอยู่ด้วยกันพบน้อยมากที่แยกกัน ก้านเกสรตัวผู้อาจงอที่ฐาน รังไข่มี 2-3 ห้อง
4 ห้องพบน้อย มีออวูล 4 เม็ด

ผลชนิดแคปซูล มี 4-6 ห้อง ส่วนใหญ่ผลแก่แล้วแตก มีน้อยมากที่ผลแก่แล้ว
ไม่แตก

การจัดจำแนกชนิดพันธุ์ไม้น้ำ (Pancho, 1978)

1 Plant trailing on moist soil or floating; sepals entirely glabrous; ovary glabrous; edible
..... **I. aquatica**

1 Plant erect or ascending; sepals hairy on the outer surface or fimbriate at the margins;
ovary puberulent; poisonous ..... **I. fistulosa**¹

ประเทศไทยที่จัดเป็นพืชน้ำได้แก่ **I. aquatica** นอกนั้นที่พบริมทะเลอาจมีน้ำท่วม
ถึง ได้แก่ **I. pes-caprae**

Ipomoea aquatica Forsk.

ชื่อพ้อง **I. reptans** (L.) Poir.

ชื่อพื้นเมือง ผักบุ้ง ผักทอดยอด กัจจกร Water-spinach

ลักษณะ ผักบุ้งเป็นพืชอายุหลายฤดู มีต้นเป็นเถาทอดนอนไปตามโคลนหรือลอยอยู่บน
สระ น้ำนิ่ง ๆ ต้นกลมหนา 1 เซนติเมตร และยาวได้ถึง 3 เซนติเมตร ภายในกลวงหรือมีเนื้อ
เยื่อหลวม ๆ อยู่ภายใน มีรากออกตามข้อ และมียาง

ใบเดี่ยว มีรูปร่างหลายแบบ ตั้งแต่รูปสามเหลี่ยม รูปอเวด รูปหอก จนถึงรูปคล้าย
หวัชชู ปลายใบแหลม ฐานใบเว้ารูปหัวใจหรือรูปหวัชชู (Hastate) ใบยาว 2.5-14 เซนติเมตร
กว้าง 0.5-10 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ก้านใบยาว ใบเรียงตัวแบบสลับ

ดอกออกเป็นช่อแบบไซม์ ที่มุมโคนก้านใบ ช่อหนึ่งประกอบด้วยดอกจำนวน
1-หลายดอก ก้านช่อดอกและก้านดอกตั้ง ชูดอกเด่น ก้านช่อดอกยาว 0.5-18 เซนติเมตร
ก้านดอกยาว 1-6.5 เซนติเมตร มีใบประดับเล็ก ๆ ที่โคนก้านดอก ดอกเด่นเห็นชัด สมดุลย์
สมบูรณ์เพศ ประกอบด้วยกลีบเลี้ยงสีเขียวจำนวน 5 กลีบ โคนกลีบติดกันตรงปลายแยก
ออกยาว 6-8 มิลลิเมตร ทนไม่ร่วงง่าย กลีบดอกติดกันเป็นรูปแตร ยาวประมาณ 5 เซนติเมตร
สีออกม่วง ชมพู (สีขาวพบน้อย) ปลายกลีบสีจะออกขาว ภายในกลีบมีสีออกม่วง เกสรตัวผู้

¹ มีชื่อพ้องว่า **I. crassicaulis** (Benth) B.L. Rob. และ **Batatas crassicaulis** Benth. เป็นพืชพื้นเมืองของ Tropical America ในเอเชีย
พบแถบประเทศมาเลเซีย มีชื่อสามัญว่า ผักบุ้งฝรั่ง, Morning glory

จำนวน 5 อัน เรียงสลับกับกลีบดอกและติดอยู่ที่โคนของกลีบดอก ก้านเกสรหอม ยาว มีขนที่โคนก้าน เกสรตัวเมียประกอบด้วยรังไข่ที่ตั้งอยู่เหนือส่วนอื่นของดอก ผีวันรุ่งไข่เรียบ มี 2 ห้อง (บางทีพบ 4 ห้อง) กอเกสรเดี่ยว มีอวุล 4 เม็ด

***Ipomoea pes-caprae* (L.) Roth.**

ชื่อพ้อง *I. biloba* Forsk.

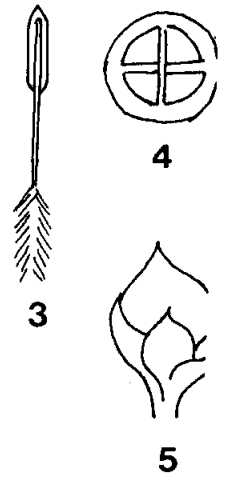
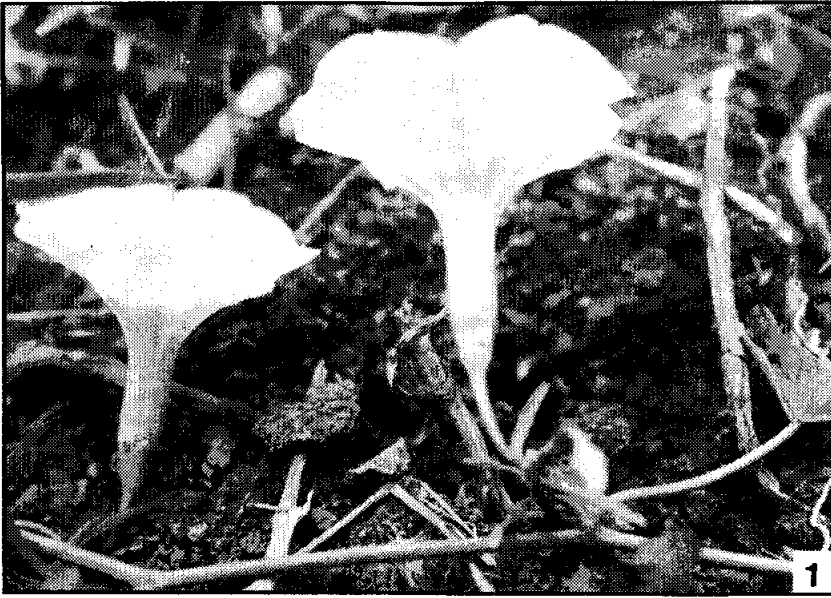
ชื่อพื้นเมือง ผักบุงทะเล ผักบุงขน, Beach-morning-glory

ลักษณะ ผักบุงทะเลเป็นพืชล้มลุกที่มีต้นอวบ เป็นไม้เลื้อยประดับชายฝั่งทะเลสามารถเลื้อยทอดคลงไปตามพื้นทราย เป็นบริเวณกว้าง ลำต้นเป็นเถาไม่มีขน มีสีเขียวอมสีม่วงแดง ใบเดี่ยวเรียงสลับกัน ใบรูปกลม รูปไข่หรือรูปไต ปลายใบเว้าลึกทำให้ดูเป็นใบแฉกคล้ายใบชงโค โคนใบมน ขอบใบเรียบเกลี้ยง เนื้อใบหยาบระคาย ขนาดใบกว้างประมาณ 5-10 เซนติเมตร

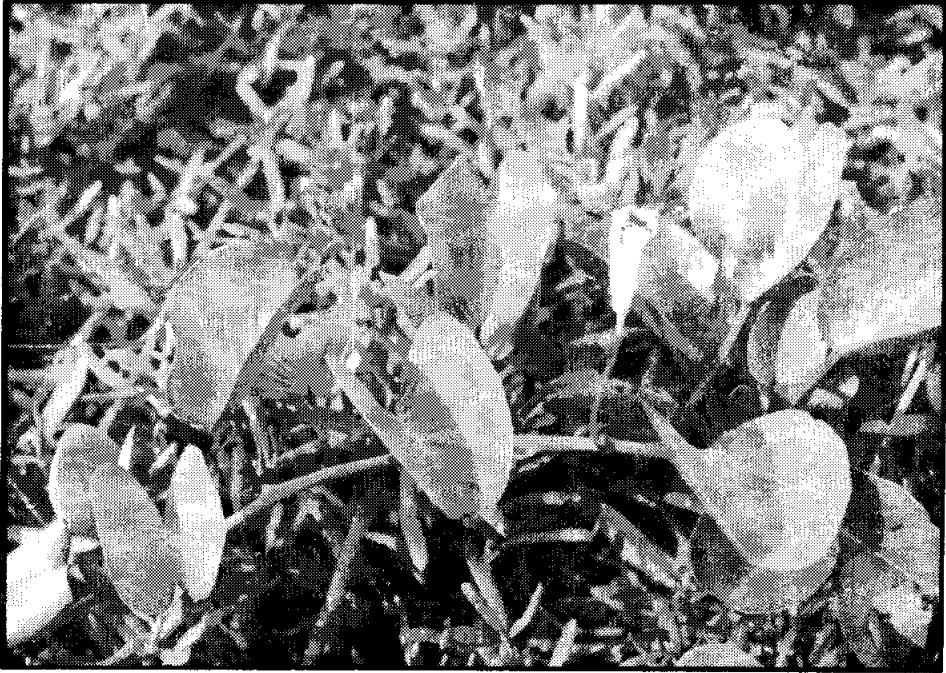
ดอกออกเป็นช่อโคนก้านใบ มีก้านช่อดอกยาวประมาณ 3-16 เซนติเมตร รูปเป็นเหลี่ยมหรือแบน ผีวันเกลี้ยง แต่ละช่อประกอบด้วยดอกช่อละ 4-8 ดอก มีก้านดอกสั้นบานทีละ 1-2 ดอก กลีบดอกติดกันเป็นรูปกระดิ่ง ปลายกระดิ่งบานออก มีสีม่วงอ่อนหรือสีชมพู ดอกกว้างประมาณ 5 เซนติเมตร ด้านในของกลีบดอก ตรงโคนมีสีเข้มกว่าเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมีย ก้านชูเกสรตัวผู้มีขน รังไข่เรียบ มีใบประดับรูปหอกยาวประมาณ 3-3.5 มิลลิเมตร ร่วงง่าย

ผลรูปกลม ยาวประมาณ 1-17 มิลลิเมตร มี 2 ห้อง ผลแก่แล้วแห้ง เมล็ดยาว 6-10 มิลลิเมตร สีดำ มีขนสีดำหนาแน่น

ผักบุงทะเลจัดเป็นสมุนไพรอย่างหนึ่ง ใช้ต้นและใบต้มน้ำอาบ แก้โรคผิวหนัง หรือใช้ใบตำพอกถอนพิษแมลงกัดต่อย และพิษแมงกะพรุนไฟ

ภาพที่ 46 ผักบุ้ง (*Ipomoea aquatica* Forsk.) แสดง (1) ต้นและช่อดอก (2) ดอกผ่าซีก (3) เกสรตัวผู้ (4) รังไข่ (5) ผล

ภาพที่ 47 ผักโขงทะเล [*Ipomoea pes-caprae* (L.) Roth.]

ตัวอย่างทั่วไป

Argyreia nervosa Burm. f.

(**A. speciosa** Sweet)

โบละบาท

Argyreia splendens (Roxb.) Sweet

มันฤษี

Blinkworthia lyciodes Choisy (**Cuscuta chinensis** Lam., **Cuscuta maritima** Markino)

ฝอยทอง ชุ่มกระต่าย ระฆังขาว Dodder

Ipomoea alba L.

บานดึก แสงจันทร์นวล Moon-flower

Ipomoea batatas (L.) Poir.

มันเทศ Sweet-potato

Ipomoea digitata L.

{ **I. paniculata** (L.) R.Br. }

ผักบุ้งรั้ว

Ipomoea maxima (L.f.) Don ex Sweet

(**I. obscura** Kerr.)

สะอึก

Ipomoea stolonifera

ไส้เดือน

Ipomoea piliata

อางชัน

Ipomoea purpurea (L.) Roth.

(**I. nil** Roth, **I. carnea** Jacq.)

ผักบุ้งฝรั่ง Morning-glory

Ipomoea quamoclit L.

รกฟ้า สนกำปลา แข็งสิงห์ Star-ipomoea,
Cypress-vine

Ipomoea vitifolia Sweet (**Marremia vitifolia**

Hall, **M. kingii** Kerr.)

จิงจ้อเหลือง

Jacquemontia pentantha (Jacq.) Don

แส แสเถา Jacquemontia

Merremia gemella (Burm. f.) Hallier

จิงจ้อเล็ก

Porana volubilis Burm. f.

ลดาวัลย์

Quamoclit pinnata

อิเหนาเถา เครือสวรรค์ Cypress-vine

DROSERACEAE

(Dionaceae)

ชื่อวงศ์ วงศ์หยาดน้ำค้าง

จำนวน พบประมาณ 4 สกุล สกุลที่นับว่าเป็นไม้น้ำอย่างแท้จริงได้แก่สกุล **Aldrovanda** L. **ลักษณะทั่วไป** พืชวงศ์นี้ส่วนใหญ่เป็นพืชล้มลุกอายุฤดูเดียว เกือบทั้งหมดเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ในที่ลุ่ม ยกเว้นสกุล **Aldrovanda** ที่เป็นพืชใต้น้ำ ต้นมีต่อมทั่วต้น ใบเรียงตัวแบบสลับ ยกเว้นใบที่โคนต้นจะเรียงตัวเป็นวงรอบต้นเป็นกระจุก ใบอ่อนมักจะม้วนคล้ายลานนาฬิกา ผิวใบทั้งสองด้าน (ยกเว้นใน **Dionaea**) มักจะคลุมด้วยขน ตรงปลายขนจะมีต่อมสร้างสารเหนียว ๆ ทำหน้าที่จับแมลงตัวเล็ก ๆ

ดอกสมบูรณ์เพศ สมดุลย์ ดอกออกเป็นช่อแบบแฉะหรือแพนิกูล ดอกประกอบด้วย กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ ที่มักจะซ้อนเกยกันที่โคนกลีบ ทน กลีบดอกมี 5 กลีบ แยกกัน และม้วนเกยกัน เกสรตัวผู้จำนวน 5-20 อันเรียงตัวเป็นวงที่แต่ละวงมีเกสรจำนวนเป็นสัดส่วนของ 5 ก้านชูเกสรแยกกันหรือติดกันที่ฐาน เกสรตัวเมียมี 1 อัน ประกอบด้วยรังไข่ที่ตั้งอยู่เหนือส่วนอื่นของดอกมี 1 ห้อง ที่เกิดจาก 3-5 ใบดอก คอเกสรแยกกันจำนวน 3-5 อัน

ผลชนิดแคปซูล ผลแก่แตกตรงกลางห้อง มีเมล็ดจำนวนมาก

ลักษณะสำคัญของพืชวงศ์นี้คือ ใบเรียงเป็นกระจุกและใช้จับแมลง มีดอกสมบูรณ์เพศ มีส่วนประกอบเป็นสัดส่วนของ 5 ดอกแก่เกิดอยู่ปลายช่อดอก (ที่มักจะเข้าใจผิดว่าดอกเกิดเป็นช่อแบบแฉะหรือแพนิกูล เป็นพืชที่ไม่ค่อยมีประโยชน์ใบของ **Drosera** ครั้งหนึ่งใช้ทำสีสีม่วง

Drosera

ชื่อพื้นเมือง หยาดน้ำค้าง หยาดน้ำค้าง Sundew

ลักษณะ ต้นหยาดน้ำค้างเป็นพืชที่มีต้นขนาดเล็ก ขึ้นบนดินทรายริมฝั่งน้ำที่มีดินเป็นกรดอ่อน ๆ เป็นพืชในที่แฉะ ใบรูปกลมหรือรูปไข่หรือรูปคล้ายเส้นด้าย มีสีออกแดง ใบและก้านใบมีขนแข็ง ๆ ที่ปลายขนพองออกเป็นต่อม ขนจะสร้างน้ำเหนียว ๆ ใช้จับแมลงขนาดเล็ก ขนจะรับความรู้สึกได้ไว เมื่อแมลงมาถูกจะโค้งลงมาหุ้มตัวแมลงเอาไว้ สร้างน้ำย่อยออกมาย่อยแมลง เมื่อย่อยแมลงแล้ว ขนจะคืนตัวกลับที่เดิม เชื่อว่าการย่อยแมลงเป็นการเพิ่มไนโตรเจนซึ่งขาดแคลนในพื้นที่ที่ต้นหยาดน้ำค้างขึ้นอยู่

ดอกสีขาวออกรวมเป็นช่อแบบ แร่เข็ม

ตัวอย่างที่พบทั่วไปได้แก่

D. rotundifolia มีใบรูปกลมหรือรูปไข่กว้าง ๆ ชนิดนี้พบมาก

D. linensis มีใบรูปคล้ายเส้นด้าย ผอม ยาว

D. peltata มีใบรูปกลม มีข้อพื้นเมื่อกว่าหญาใบตะกาด พบมากแถบจังหวัดตราด

D. burmanii (D. indica) มีใบรูปคล้ายช้อน โคนงอขึ้น

Drosera burmanii

ข้อพื้นเมือง หยาดน้ำค้าง น้ำค้างปวย หญาน้ำค้าง จอกปราย Sundew

ชื่อพ้อง **D. indica L.**

ลักษณะ หยาดน้ำค้างเป็นต้นไม้กินแมลงชนิดหนึ่งของประเทศไทย จัดเป็นพืชกินแมลงขนาดเล็ก เป็นไม้ล้มลุก เกิดตามดินทรายที่มีน้ำขังชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลา ต้นและใบเป็นสีชมพูเข้ม หรือสีแดงสด หรือสีเขียวอ่อนปนคละกันอยู่ มีก้านสั้น ๆ เรียงรอบก้านเป็นวงหลายชั้น ต้นและใบขึ้นอยู่แนบติดพื้นดิน ปลายใบงอจุ่มขึ้นบนรูปร่างคล้ายช้อน ตามใบประกอบด้วยขนใส ปลายขนเป็นตุ่มขนดังกล่าวนี้มีปากคลุมอยู่มากมาย ตุ่มปลายขนเป็นเม็ดกลมที่มองเห็นใสราวกับเกล็ดเพชรนั้น มีสารเหนียว ๆ ฉาบอยู่รอบ เมื่อมีแมลงบินผ่านเข้าไปติดอยู่กับใบหยาดน้ำค้าง แล้วเส้นสัมผัสจะโน้มลง ย่อยส่วนอ่อนของแมลงจนหมด จึงจะคลายออก

หยาดน้ำค้างมีขนาดต้นและใบเป็นทรงกลม กว้างประมาณ 1.5 นิ้ว

ดอกไม้สวยงามมาก ก่อนออกดอกจะชูก้านออกจากกลางต้นสูง 5-6 นิ้ว เมื่อออกใหม่ ๆ ปลายก้านจะม้วนขดกันอยู่ เมื่อแก่จะเหยียดตรงพร้อมกับมีดอกเล็ก ๆ เป็นกระจุกตรงปลายก้านดอกสีขาว 5 กลีบ กว้างประมาณ 3 มม.

Aldrovanda¹ vesiculosa L.

ลักษณะ พืชชนิดนี้จัดเป็นพืชล้มลุกมีอายุฤดูเดียว ต้นลอยปริ่มน้ำหรือลึกลงใต้น้ำไม่เกิน 1 เมตร ไม่มีราก สามารถจับสัตว์เล็ก ๆ กินเป็นอาหารคล้ายพวกสาหร่ายข้าวเหนียว มีต้นยาวประมาณ 20 เซนติเมตร กว้าง 2-3 เซนติเมตร ปล้องสั้น

¹ ชื่อสกุลนี้ตั้งโดย Linné, 1753 ตามชื่อนักธรรมชาติวิทยาชาวอิตาลีชื่อ U. Aldrovandi (1522-1605) มีสมาชิกเพียงชนิดเดียว

ใบรูปกลม รูปไข่ หรือรูปคล้ายลิ้ม ขอบใบจักตรง ปลายใบมีขนแข็งๆ 4-6 เส้น ผิวใบคลุมด้วยต่อมเล็ก ๆ และถุงสำหรับจับสัตว์น้ำเล็ก ๆ พวกกุ้งและแมลง ถุงขนาดประมาณ 3-5 มิลลิเมตร ก้านใบยาว 5-9 มิลลิเมตร ใบเรียงรอบข้อประมาณ 6-9 ใบ

ดอกเดี่ยวออกที่มุม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 6-8 มิลลิเมตร สมบูรณ์เพศ ดอกประกอบด้วยกลีบเลี้ยงยาว 3-4 มิลลิเมตร จำนวน 5 กลีบ กลีบดอกสีขาว 5 กลีบ ขนาดยาวประมาณ 5-6 มิลลิเมตร เกสรตัวผู้ 5 อัน รังไข่เดี่ยวปลายก้านเกสรแยกเป็น 5 แฉก ก้านดอกสีเขียวบิดเป็นเกลียว ปกติไม่ค่อยเห็นมีดอก

พบในที่มึนน้ำนิ่ง ๆ หรือน้ำไหลช้า ๆ มักพบรวมกับพวกเหินและจอกหูหนู ขยายพันธุ์โดยต้นและหน่อ (Turions หรือ Winter buds) ที่มีรูปคล้ายปีระมิดยาว ๆ